

Rezultat je knjiga, ki skozi folklorno izročilo, umeščeno v prostor, tudi v navezavi na obrede in arheološke najdbe, celovito prikaže simbolno razumevanje prostora na Krasu oz. v nekaterih vaseh na Krasu, ki bi se sicer izmaknilo našemu pogledu.

Mirjam Mencej

Marija Makarovič: *Oblačilna kultura v Zgornji Savinjski dolini.*
Ljubljana: Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti, 221 str., ilustr. 401

V okviru Zveze kulturnih organizacij je leta 1986 izšla prva knjiga iz serije *Slovenska ljudska noša v besedi in podobi*, v kateri je Marija Makarovič obravnavala oblačenje kmečkega prebivalstva v Dobropolju. V devetih zvezkih iste avtorice so s sodelovanjem več različnih umetnic, ki so prispevale rekonstrukcijske slike, sledile obravnave oblačenja kmečkega prebivalstva v Slovenski Istri; na Kozjanskem; v Kostelu; v Ziljski dolini na Koroškem; Poljanski dolini v Beli krajini; Litijskem Posavju; na Blokah, Cerknici z okolico, Loški dolini in Vidovski planoti na Notranjskem; v Beltincih z okolico ter v desetem zvezku v Adlešičih, na Sinjem Vrhu in Vinici v Beli krajini. V času izdajanja te serije

se je Zveza kulturnih organizacij preoblikovala v Sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti, ki je leta 1999 izdal zadnji zvezek, zunaj serije, a z enakim namenom pa sta pod ponovno prenovljenim imenom izdajatelja – tokrat Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti – izšli še knjigi *Po sledeh noše v Beli krajini* iste avtorice in knjiga Alenke Pakiž “*Ribščan' smo se l'pu nosil'!*”. Ob naštetih delih je Marija Makarovič v zadnjih dveh desetletjih pri drugih založnikih izdala še kar nekaj knjig in člankov, v katerih je na podoben način kot v prvo omenjenem delu te vrste, a navadno precej podrobneje, obravnavala oblačenje kmečkega prebivalstva na določenih območjih slovenskega etničnega ozemlja (npr. *Oblačilna kultura v Rožu*, *Oblačilna kultura v Podjuni*, *Oblačilna kultura na Tolminskem*, *Obleka predela človeka*; *Oblačilna kultura v Križevski fari* ...), tem pa v letu 2011 dodala delo *Oblačilna kultura v Zgornji Savinjski dolini*. Od *Prvega zvezka*, ki je obsegal 26 črno-belih strani formata A4 in pet barvnih strani z rekonstrukcijskimi slikami formata A3, se je obseg povečeval do tu obravnavane knjige, izdane v trdi vezavi, z 218 barvnimi stranmi formata A4 in s prek 260 slikami. Uredništvo *Prvega zvezka*, ki je ugotavljalo, da »so vsa dela o slovenski ljudski noši razprodana, povpraševanje po njih pa zelo veliko«, in si želelo, da bi bila z izdajami “podoba slovenskih ljudskih noš zaokrožena”,

je skupaj s folklornimi skupinami spodbudilo raziskovanje pretekle oblačilne kulture predvsem kmečkega prebivalstva ter s predanim in neumornim delom Marije Makarovič ter izdajo cele vrste knjig in razprav v precejšnji meri uresničilo zastavljen cilj.

402

Marija Makarovič v svoji najnovejši knjigi obravnava oblačenje kmečkega in delno trškega prebivalstva na zahodnem Štajerskem, kot sledi iz naslova v Zgornji Savinjski dolini, in sicer od prvih najdenih pričevanj v 16. stoletju pa do sredine 20. stoletja; poglobljeno zlasti v 19. stoletju in na začetku 20. stoletja. Pri tem upošteva vrsto izjemno zanimivih starejših pisnih virov, najdenih v arhivih, likovnih pričevanj, ki ponujajo vpogled v oblikovne značilnosti in posebnosti nekdanjega oblačenja, v delo pa je vpletena tudi vrsta izjav sogovornikov, ki ne razkrivajo zgolj formalne podobe oblačenja, temveč bolj celostno kot drugi viri pojasnjujejo sam pojav oblačenja ter njegove nekdanje splošnosti in posebnosti. Knjiga z bogatim slikovnim gradivom je namenjena vsem, ki jih zanima področje oblačilne dediščine, in sicer najprej ljubiteljem, ki izdelujejo folklorne ali njim sorodne kostume, in tudi znanstvenikom ter vsem drugim, ki jih zanima to področje.

Vsebina knjige je razdeljena na trinajst poglavij in številna podpoglavja. Uvodni besedi, ki sem jo pod retoričnim naslovom "*Mar res potrebujemo še eno tovrstno knjigo?*" napisal kot urednik ter jo namenil ljubiteljem in drugim, katerih delo se prepleta ali bi se moralo prepletati z oblačilno dediščino slovenskega etničnega ozemlja, sledijo pod naslovom *Za začetek* avtoričine uvodne besede, tem pa poglavje s pregledom poglavitnih virov in opredelitvijo njihove pričevalnosti. V poglavju *Oblačilno blago in z oblačenjem povezane dejavnosti* avtorica obravnava pridelovanje in obdelovanje predivnic in nekdanjo izdelavo blaga ter opisuje obrti in dejavnosti, ki so bile neposredno povezane z izdelovanjem predmetov oblačilne porabe. V nadaljevanju v poglavju *Pisna, likovna in ustna pričevanja o oblačenju moških in žensk* na tridesetih straneh podaja temeljne okoliščine in podobo oblačenja v obravnavanem času, v najboljšežnejšem osemdesetstranskem poglavju *Sestavine oblačenja moških in žensk* pa na podlagi upoštevanja različnih virov kronološko obravnava predmete nekdanje oblačilne porabe, in sicer pri moških srajco, ovratno ruto, podkolenske in dolge hlače, hlačne naramnice, trebušno prevezo, telovnik, jopič in suknjič, suknjo, plašč, kožuh, pokrivala, obutev, spodnje perilo in dodatke, pri ženskah pa rokavce, krilo z životcem, prsniček, naprsno ruto, krilo na pas, trak za spodrecanje, jopič, špenzer, jopo, bluzo, kožuh, ogrinjalko, obleko scela, pokrivala, obutev, predpasnik, pas in spodnje perilo. Sledi obravnava pričesk in nakita ter posebno poglavje o oblačenju otrok. V poglavju *Oblačenje ob posebnih priložnostih* predvsem na podlagi ustnih virov piše o oblačenju ob krstu, prvem obhajilu, birmi, poroki in smrti, o oblačenju fantov pri vojaškem naboru in oblačenju tistih, ki so ob nekaterih praznikih streljali z možnarji, piše o oblačenju ob košnji in žetvi ter o posebnostih "narodne noše", kakršna se je razvijala v Zgornji Savinjski dolini. Sledijo poglavja *Obleka in perilo v ženitovanjski bali*, *Obleka kot plačilo, dar, preužitek in zapuščina*, *Oblačenje in verovanje* ter poglavje *Oblačilna poraba in raven*. V poglavju *Za konec* spoznanja o nekdanjem oblačenju

v Zgornji Savinjski dolini strni v pet glavnih točk, v katerih poudari, da je bila v Zgornji Savinjski dolini od 16. pa vse do zadnje četrtine 19. stoletja v navadi različica oblačenja, ki sodi v alpski oblačilni tip; da se je v zadnji četrtini 19. stoletja na tem območju uveljavilo oblačenje, kakršno je bilo tedaj razširjeno na celotnem slovenskem etničnem ozemlju; da se je podoba oblačenja na tem območju stalno spreminjala, pri čemer so se starejši načini oblačenja prepletali s sodobnejšimi; ter v zadnjih dveh točkah sklene, da obleka tu kakor drugod na Slovenskem in nasploh ni imela le namena zaščite telesa, kar se najjasneje pokaže pri obravnavi ustnih pričevanj. Zaključku sledijo še navedba virov in literature ter kratka povzetka v angleškem in nemškem jeziku.

Kot je v knjigi zapisala avtorica, se je v njej zaradi želje urednika odrekla uporabi izraza *noša*, s katerim sicer označuje “starejše in predvsem za kmečko prebivalstvo značilno oblačenje”, kajti, kot piše, je “vsaj še sredi 19. stoletja /.../ veljalo tako za delovno in praznje oblečene moške in ženske iz kmečkega okolja, da so se že na zunaj, po noši, po načinu oblačenja ločili od drugače opravljenega pretežno kmečkega prebivalstva mediteranskega in panonskega oblačilnega območja”. Ob upoštevanju tega je v rokopisu za označbo različice oblačenja v starejših obdobjih uporabljala izraz *noša*, “[z] besedo obleka pa /.../ poimenovala mlajše in za celotno slovensko ozemlje poenoteno oblačenje, ki se je oblikovalo pod vedno močnejšim vplivom preprostejše oblačilne mestne in trške mode”. Bralci boste presodili, če zamenjava izraza, ki avtorici ni bila najbolj ljuba, škodi razumevanju besedila, predvsem pa bo (ne)potrebnost tovrstnega uredniškega posega, katerega razlogi so tistim, ki se podrobneje posvečajo oblačilni dediščini, znani, pokazal čas.

V knjigi objavljene rekonstrukcijske skice in barvne rekonstrukcijske slike, ki so v osnovni različici pretežno nastale na terenu ob neposrednih pogovorih s sogovorniki, so delo akademske slikarke Jane Dolenc ter vizualizirajo in dopolnjujejo v delu objavljene besedne zapise. Pričevanja okoli petdesetih sogovornikov, rojenih od devetdesetih let 19. do srede 20. stoletja z neposrednimi navedbami njihovih spominov na nekdanje oblačenje zlahtnijo sicer dokaj splošno znana spoznanja. Dopolnjujejo jih fotografije votivnih slik, fotografije sorazmerno številnih sestavin pretekle oblačilne porabe in drugih z oblačilno dediščino povezanih predmetov, ki so se ohranili pri zasebnikih ali v muzejskih zbirkah, in pa preslikave podob Zgornjesavinjčanov s fotografij s konca 19. in začetka 20. stoletja.

Prepričan sem, da bodo knjige vesele vsaj nekatere šivilje in številčnejsi folklorniki, ki se s posebno zavzetostjo ukvarjajo s poustvarjanjem nekdanje oblačilne podobe, ljubiteljska kulturna društva in posamezniki iz Zgornje Savinjske doline, katerih dejavnost se prepleta z razumevanjem in razvijanjem dojemanja lastne oblačilne dediščine, drugi domačini, ki bodo ob prebiranju knjige dobili širši vpogled v nekdanjo kulturno podobo svojega območja, in nenazadnje stroka in znanost, za kateri so dela nekaterih sicer upokojenih, a kljub temu izjemno aktivnih etnologov povsem nepogrešljiva. Sorazmerno velika naklada – 1000 izvodov –, katere pretežni del so prevzele občine v Zgornji Savinjski dolini, bo omogočila, da bodo izvodi knjige prišli v gospodinjstva ljudi, ki si bodo lahko na

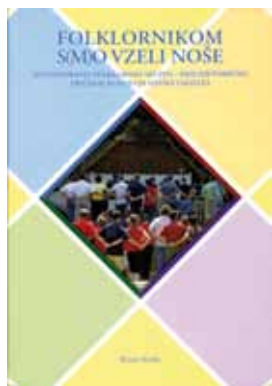
njeni podlagi ustvarili sliko o lastni oblačilni dediščini, pričevanja spoznavali, tako in drugače interpretirali itd.

Za konec pa naj tistim, ki knjige ne boste prijeli v roko, ponovim besede, zapisane v urednikovem uvodu: “Močno dvomim, da se bo na Slovenskem še kdaj rodil človek, ki bo na podlagi terenskih raziskovanj in hkratnega iskanja arhivskih virov, v prvem delu življenja manj zavedni, kasneje pa povsem zavestni aplikaciji spoznanj v sodobnost toliko storil za razvijanje dojemanja oblačilne dediščine, kot je storila avtorica te knjige. Mnogi sicer po objavi, še bolj pa po preteku nekaj let, ko se o obravnavnih temah prav zaradi njenih spoznanj in spoznanj njenih sodobnikov nakopičijo nova znanja, “modrujemo”, kako bi bile knjige z obravnavano tematiko lahko drugačne in boljše, kar rada poudarja tudi avtorica. A žal nihče od nas tovrstnega dela ne zna opraviti tako dobro. Ne znamo tako dobro pregledovati arhivskih virov, kjer avtorica najde vrsto zelo zanimivih podatkov, ki pričajo o oblačenju v zgodnejših obdobjih – tudi pričujoče delo prinaša nekaj takih dragocenosti – in hkrati tako učinkovito zbirati ustnih pričevanj. Zato ji velika in iskrena HVALA v imenu folkloristikov, Zgornjesavinjčanov in drugih, predvsem pa sebe velja zapisati tudi na tem mestu!” (str. 9).

404

Bojan Knific

Bojan Knific: *Folklornikom s(m)o vzeli noše: kostumiranje folklornih skupin – med historično pričevalnostjo in istovetnostjo.* Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 2010, 383 str.: ilustr.

Dr. Bojan Knific se že nekaj časa ukvarja s preučevanjem kostumiranja folklornih skupin. Del njegove doktorske naloge je bil objavljen v knjigi “*Ko v nošo se odenem ...*” : vprašanja pripadnostnega kostumiranja s posebnim pogledom na kostumiranje narodno-zabavnih ansamblov (Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 2008. Knjižnica Slovenskega etnološkega društva; 41), del pa v najnovejši knjigi *Markova herbija : interpretacije oblačilne dediščine Prekmurcev – posebno Beltinčanov – v folklornih skupinah na Slovenskem* (Beltinci: Kulturno društvo Marko, 2011). V sodelovanju Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU in Javnega sklada Republike

Slovenije za kulturne dejavnosti (kjer je avtor tudi zaposlen) pa je v letu 2010 izšla njegova knjiga *Folklornikom s(m)o vzeli noše.*